

## Gadījuma izpēte 4

Sistemātiski traucējoša uzvedība (Disruptive behaviour disorder) ir garīgās veselības traucējumu veids, ko raksturo pastāvīgi traucējoša, izaicinoša vai agresīva uzvedība, kas bieži pārkāpj citu cilvēku tiesības. DBD ietver divus galvenos veidus: Opozicionāli izaicinoši traucējumi (ODD) un uzvedības traucējumi (CD). DBD var ievērojami pasliktināt personas sociālo un akadēmisko funkcionēšanu, un bieži vien ir nepieciešama ārstēšana, kas var ietvert terapiju, medikamentu lietošanu vai abu veidu kombināciju.

- **Apraksts:** Džeina ir 10 gadus veca meitene, kura mācās 5. klasē. Viņa tika nosūtīta pie skolas konsultanta, jo pastāvīgi slikti uzvedās klasē. Džeina cīnās ar klases noteikumu ievērošanu un ir izaicinoša, kā arī nicinoša pret skolotājiem un klasesbiedriem. Neraugoties uz vairākkārtēju iejaukšanos, Džeinas uzvedība nav uzlabojusies, un viņas vecāki ir paiduši bažas par viņas panākumiem mācībās un sociālajām attiecībām nākotnē.
- **Atslēgas vārdi:** slikta uzvedība/ intervence/ nepakļaušanās.

### 1. rīks Sistemātiski traucējošai uzvedībai (DBD)

1. **Nosaukums:** Vecāku/skolotāju DBD vērtējuma skala (drukājama PDF lapa)
2. **Izmantojot šo rīku, varat noteikt, vai bērns atbilst simptomu kritērijiem DSM IV diagnozēm:** uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumi, ODC vai uzvedības traucējumi, ko mēra pēc DBD vecāku/skolotāju vērtēšanas skalas.
3. **Norādījumi / Metodoloģija / Ieteikumi, kā izmantot rīku:** pārbaudiet kolonnu, kas vislabāk raksturo bērnu, un izpildiet punktu skaitīšanas norādījumus.
4. **Rezultātu interpretācija:** 1. *metode:* saskaitiet to simptomu skaitu, kurus vecāks vai skolotājs katrā no turpmāk minētajām kategorijām ir apstiprinājis "diezgan lielā mērā" vai "ļoti lielā mērā": levērojiet, ka papildus simptomu skaitam jānovērtē arī traucējumi un citi kritēriji. 2. *metode:* izmantojot faktoru rādītājus, lai noteiktu, kā bērna rādītāji ir salīdzināmi ar normatīvajiem datiem, aprēķiniet vidējo vērtējumu katra faktora elementiem (uzskaitīti turpmāk), izmantojot šādu vērtējumu: Nekad = 0, Reti = 1, Dažreiz = 2, Bieži = 3. Pēc tam, izmantojot informāciju no pievienotās normu tabulas, nosakiet, kurā vietā bērns atrodas salīdzinājumā ar citiem bērniem.
5. **Atslēgas vārdi:** DBD/Disruptive behaviour disorders/ADHD/ODD/CD
6. **Papildus informāciju atradīsiet šeit:**  
[https://ccf.fiu.edu/research/\\_assets/dbd-rating-scale.pdf](https://ccf.fiu.edu/research/_assets/dbd-rating-scale.pdf)  
<https://www.psychtools.info/dbdrs/>  
<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/ijamh-2017-0134/html>

## Vecāku/Skolotāja DBD Vērtēšanas skala

Bērna vārds: \_\_\_\_\_ Veidlapu aizpildīja: \_\_\_\_\_

Klase: \_\_\_\_\_ Dzimšanas datums: \_\_\_\_\_ Dzimums: \_\_\_\_\_

Datums \_\_\_\_\_

**Pārbaudiet kolonnu, kas vislabāk raksturo Jūsu/šo bērnu. Lūdzu, rakstiet NA pie visām vienībām, uz kurām nezināt atbildi.**

	Nekad	Reti	Dažreiz	Bieži
1. pārtrauc vai iejaucas starpā (piemēram, sarunās vai spēlēs)				
2. ir aizbēdzis no mājām pa nakti vismaz divas reizes, dzīvojot pie vecākiem vai aizbildņiem (vai vienu reizi un uz ilgu laika posmu)				
3. strīdas ar pieaugušajiem				
4. melo, lai iegūtu preces vai pakalpojumus vai izvairītos no saistībām (t.i., "pret" citiem)				
5. uzsāk fiziskus kautiņus ar citiem savas ģimenes locekļiem				
6. ir bijis fiziski nežēlīgs pret cilvēkiem				
7. runā pārmērīgi daudz				
8. ir nozadzis nenozīmīgas vērtības, nesaskaroties ar upuri (piemēram, zādzība veikalā, bet nesalaužot un neiekļūstot; viltošana)				
9. viegli pazaudē uzmanību dēļ svešiem stimuliem				
10. iesaistās fiziski bīstamās darbībās, nedomājot par iespējamām sekām (ar tīšu nodomu savainoties)				
11. kavē skolu, sākot jau no 13 gadu vecuma				
12. nervozē un svaidās ar rokām vai kājām, vai dīdās sēdekļī				
13. ir spītīgs vai atriebīgs				
14. lamājas vai lieto neķītru valodu				

15. vaino citus savās kļūdās vai nepareizā uzvedībā				
16. ir apzināti iznīcinājis citu īpašumu (saplēšot, nograujot, nodedzinot utt.)				
17. aktīvi pretojas vai atsakās izpildīt pieaugušo prasības vai noteikumus				
18. šķiet, ka neklausās, kad ar viņu tieši runā				
19. dod atbildes, pirms jautājumi ir pabeigti				
20. uzsāk fiziskus kautiņus ar citiem, kas nedzīvo viņa mājsaimniecībā (piem., vienaudžiem skolā vai apkārtnē)				
21. pāriet no vienas nepabeigtas darbības uz citu				
22. ir grūtības klusi spēlēties vai iesaistīties brīvā laika pavadīšanas aktivitātēs				
23. nepievērš īpašu uzmanību detaļām vai pieļauj neuzmanības kļūdas mācību darbā vai citās darbībās				
24. ir dusmīgs un aizvainots				
25. pamet savu sēdvietu klasē vai citās situācijās, kad ir jāsēž				
26. ir viegli aizkaitināms vai jūtīgs				
27. nepilda norādījumus un nepabeidz skolas vai mājas darbus (nevis dēļ opozicionāras izturēšanās vai norādījumu neizpratnes dēļ)				
28. zaudē savaldību				
29. ir grūtības noturēt uzmanību uzdevumos vai spēļu aktivitātēs				
30. ir problēmas, gaidot savu kārtu				
31. ir piespiedis kādu iesaistīties seksuālā darbībā				
32. iebiedē un draudē citiem				
33. pastāvīgi kustas un darbojas "mehāniski"				
34. pazaudē uzdevumiem vai aktivitātēm nepieciešamās lietas (piemēram, rotaļlietas, skolas uzdevumus, zīmuļus, grāmatas vai instrumentus)				
35. pārmērīgi skraida vai kāpj augstumos, situācijās, kurās tas ir nepiemēroti (liekas nemierīgs)				

36. ir bijis fiziski cietsirdīgs pret dzīvniekiem				
37. izvairās vai nevēlās veikt uzdevumus, kas prasa ilgstošu garīgu piepūli (piemēram, skolas vai mājas darbi)				
38. uzturas ārā naktī, neskatoties uz vecāku aizliegumiem, sākot no 13 gadu vecuma				
39. apzināti kaitina cilvēkus				
40. ir zadzis, saskaroties ar upuri (piemēram, laupīšana, maka izlaupīšana, izspiešana)				
41. ir apzināti iesaistījies dedzināšanā ar nolūku nodarīt nopietnus bojājumus				
42. ir grūtības organizēt uzdevumus un aktivitātes				
43. ir ielauzies kāda cita mājā, ēkā vai automašīnā				
44. ir aizmāršīgs ikdienas darbībās				
45. ir izmantojis ieroci, kas var radīt nopietnus fiziskus bojājumus citiem (piemēram, nūju, ķieģeli, saplīsušu pudeli, nazi, ieroci)				

## NORĀDĪJUMI PAR TRAUCĒJOŠAS UZVEDĪBAS TRAUCĒJUMU VĒRTĒŠANAS SKALAS PUNKTU PIEŠĶIRŠANU

Ir divi veidi, kā noteikt, vai bērns atbilst uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumu, opozicionāli izaicinošu traucējumu vai uzvedības traucējumu DSM IV diagnozes kritērijiem. Pirmā metode ietver katra traucējuma simptomu skaitīšanu, izmantojot traucējošas uzvedības (DBD) novērtējuma skalu. Otrā metode ietver mērķa bērna faktoru punktu skaita salīdzināšanu DBD novērtējuma skalā ar noteiktajām normām. Faktoru rādītāju metode ir ieteicamāka sieviešu dzimuma bērnu diagnosticēšanai (piemēram, izmantojot 2 SD robežu), jo simptomu skaitīšanas metode bieži noved pie nepietiekamas sieviešu dzimuma bērnu diagnosticēšanas. Lūdzu, ņemiet vērā, ka 10., 14. un 21. postenis ir no DSM-III-R un nav iekļauts DSM-IV diagnozes vērtēšanā.

### 1. metode: simptomu skaitīšana

Lai noteiktu, vai bērns atbilst DSM IV uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumu, opozicionāli izaicinoša rakstura traucējumu vai uzvedības traucējumu simptomu kritērijiem, ko mēra ar DBD vecāku/skolotāju novērtējuma skalas palīdzību, saskaitiet to simptomu skaitu, kurus vecāki vai skolotāji katrā no turpmāk minētajām kategorijām ir apstiprinājuši ar "dažreiz" vai "bieži": Ņemiet vērā, ka papildus simptomu skaitam jānovērtē arī traucējumi un citi kritēriji.

### **Uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumi**

\_\_\_\_\_ Uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumi – neuzmanības simptomi (jautājums 9, 18, 23, 27, 29, 34, 37, 42, 44)

Lai atbilstu **uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumam, pārsvarā neuzmanības tipa**, kritērijiem, 6 vai vairāk elementiem jābūt apstiprinātiem ar "dažreiz" vai "bieži". Šos sešus elementus var apstiprināt skolotāja un vecāku DBD skalas rezultāti, vai arī tie var būt abu vērtēšanas skalu elementu kombinācija (piemēram, 4 simptomi, kas apstiprināti skolotāja DBD, un 2 atsevišķi simptomi, kas apstiprināti vecāku DBD). Vienu un to pašu simptomu **nedrīkst** ieskaitīt divreiz, ja tas parādās abās vērtēšanas skalas versijās (vecāku un skolotāja).

\_\_\_\_\_ Uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumi — hiperaktivitātes/impulsivitātes simptomi (jautājumi 1, 7, 12, 19, 22, 25, 30, 33, 35)

Lai atbilstu **uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumam, pārsvarā hiperaktīva-impulsīva tipa**, kritērijiem, vecāku un/vai skolotāja DBD skalas rezultātu lapā ir jāatzīmē 6 vai vairāk simptomi ar "dažreiz" vai "bieži". Ja 6 vai vairāk pozīcijas ir apstiprinātas **uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumiem - neuzmanība** un 6 vai vairāk pozīcijas ir apstiprinātas **uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumiem - hiperaktivitāte/impulsivitāte**, tad ir izpildīti **uzmanības deficīta/hiperaktivitātes traucējumu, kombinētā tipa**, kritēriji.

**Dažiem simptomu traucējumiem ir jābūt divās vai vairākās vidēs (piemēram, skolā, mājās).**

### **Opozīcijas izaicinoši traucējumi**

\_\_\_\_\_ Opozīcijas izaicinoši traucējumi (jautājumi 3, 13, 15, 17, 24, 26, 28, 39)

Kopā 4 vai vairāk vienumi ir jāapstiprina kā "dažreiz" vai "bieži" vecāku vai skolotāja DBD skalas rezultātu lapā, lai atbilstu **opozīcijas izaicinošu traucējumu** kritērijiem.

### **Uzvedības traucējumi**

\_\_\_\_\_ Uzvedības traucējumi - agresija pret cilvēkiem un dzīvniekiem (jautājumi 6, 20, 31, 32, 36, 40, 45)

\_\_\_\_\_ Uzvedības traucējumi - īpašuma iznīcināšana (jautājumi 16, 41)

\_\_\_\_\_ Uzvedības traucējumi - viltība vai zādzība (jautājumi 4, 8, 43)

\_\_\_\_\_ Uzvedības traucējumi - nopietns noteikumu pārkāpums (jautājumi 2, 11, 38)

Kopumā 3 vai vairāk vienumi jebkurā kategorijā vai jebkurā kategoriju kombinācijā

ir jāapstiprina kā "dažreiz" vai "bieži" vecāku vai skolotāja DBD skalas rezultātu lapā, lai atbilstu **uzvedības traucējumu** kritērijiem.

**2. metode:** izmantojot faktoru rādītājus divām ADHD un ODD dimensijām, skolotāju vērtējumi par DBD ir aprakstīti Pelham et al (1992), Teacher ratings of DSMIII-R symptoms for the disruptive behaviour disorders: Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 31, 210-218. DSM IV kategorijas faktoru vērtējumi ir tādi paši kā minētajā dokumentā aprakstītajiem DSM III-R faktoriem. Lai noteiktu, kā bērna rādītāji ir salīdzināmi ar normatīvajiem datiem, **aprēķiniet vidējo vērtējumu** katra faktora posteņiem (uzskaitīti turpmāk), izmantojot šādu vērtējumu: Nekad = 0, Reti = 1, dažreiz = 2, bieži = 3. Pēc tam, izmantojot informāciju no pievienotās normatīvu tabulas, nosakiet, kurā vietā bērns atrodas salīdzinājumā ar citiem bērniem. Var izmantot dažādus robežvērtības punktus (piemēram, 2 standartnovirzes virs vidējā).

#### Faktori

\_\_\_\_\_ Opozicionārs / izaicinošs (jautājumi 3, 13, 15, 17, 24, 26, 28, 39)  
\_\_\_\_\_ Neuzmanība (jautājumi 9, 18, 23, 27, 29, 34, 37, 42, 44)  
\_\_\_\_\_ Impulsivitāte / pārmērīga aktivitāte (jautājumi 1, 7, 12, 19, 22, 25, 30, 33, 35)

## 2. rīks Sistemātiski traucējošai uzvedībai (DBD)

- 1. Nosaukums:** Lomu videospēle "Hall of Heroes"
- 2. Izmantojot šo digitālo rīku, jūs varat** atrast jebkuru DBD. Tas ir tāpēc, ka "Hall of Heroes" koncentrējas uz sociālajām prasmēm, kas ir svarīgas labām attiecībām, piemēram, komunikāciju, sadarbību un sociālo iniciatīvu, kā arī uz emocionālo apzināšanos un emociju regulēšanas prasmēm, kas tieši ietekmētu jaunieša afektīvās spējas.
- 3. Norādījumi / Metodoloģija / Ieteikumi rīka lietošanai:** "Hall of Heroes" ir sociālā un emocionālā mācību spēle angļu valodā, kas paredzēta jauniešiem vecumā no 10 līdz 14 gadiem. Skolēni sāk ar savu pielāgojamu "supervaroņu" avatāru izveidi. Drīz pēc tam stociskais un varonīgais direktors Shields iepazīstina skolēnus ar savu skolu. Skolēni tiek aicināti mijiedarboties ar varoņiem, izvēloties vienu no trim iespējām, kas parādās runas burbuļos, kurus var nolasīt skaļi. Šīs atbildes tiek reģistrētas un vēlāk parādās novērtējuma ziņojumā pedagogiem; skolotāju informācijas panelī ir pieejami dati par visas grupas un individuālo skolēnu progresu. Skolēni var saņemt palīdzību, noklikšķinot uz jautājuma zīmes ekrāna apakšējā kreisajā pusē, kas vai nu atkārtoti pamācību, vai arī sniedz rakstiskus norādījumus. Spēlētāji progresē līmeņos, kas ietver mācīšanos, kā nokļūt pie skapīšiem, noskaidrot, kur sēdēt kafejnīcā, kā palīdzēt klasesbiedriem pildīt mājasdarbus, un daudz ko citu. Šo līmeņu izpildei var būt nepieciešamas no 15 līdz 35 minūtēm. Dažām papildu

darbībām ir nepieciešamas smalkas motorikas prasmes, piemēram, orientēšanās ar peli vai skārienpaliktni, un var būt nepieciešama papildu personāla palīdzība. Skolotāji var izmantot “Hall of Heroes”, lai nostiprinātu sociālās mācību koncepcijas, skolēnu pārejā uz vidusskolu. Izmantojiet to pirmajās skolas nedēļās, lai orientētu izglītojamās sociālajās niansēs, kas viņiem būs nepieciešamas šajā mācību gadā un turpmāk. Ļaujiet izglītojamajiem spēlēt individuāli un patstāvīgi. Vai arī projicējiet spēli mācību laikā visai grupai, lai ļautu grupai apspriest un praktizēt problēmu risināšanas prasmes. Noskaidrojiet skolēnu iepriekšējās zināšanas par pāreju uz citu skolu un stāstus par situācijām, kurās viņi ir bijuši līdzīgās situācijās, kā viņu avatāri. Apsveriet iespēju izmantot šo spēli, kā vēl vienu atbalsta līmeni vairākām iedzīvotāju grupām, kurām ir grūtības ar sociālās un emocionālās apguves jēdzieniem.

4. **Rezultātu interpretācija:** Skolotāju informācijas panelis sniedz datus par visas grupas un katra studenta progresu. Skolotāji var pārbaudīt atsevišķu studentu vai grupu datus, lai noskaidrotu, kur ir nepieciešama atkārtota mācīšana vai noteiktu jēdzienu nostiprināšana.
5. **Atslēgvārdi:** SEL/Sociālās emocionālās mācības/Tiešsaistes rīks/Interaktīvs
6. **Papildus informāciju atradīsiet šeit:**

<https://www.hindawi.com/journals/ijcgt/2019/6981698/>

<https://www.youtube.com/watch?v=J-QgDftUm84>

<https://www.thetechedvocate.org/product-review-of-hall-of-heroes/>

**legūstiet spēli šeit:**

<https://www.commonsense.org/education/reviews/hall-of-heroes>

